

Vzácnost mincí císaře Proba

Pavel Tovaryš, 2016, verze 0.95

Římský císař Probus vládl v letech 276 až 282. O Probovi se říká, že se narodil v roce 232 v Sirmiu, dnešní Sremské Mitrovici v Chorvatsku. Svou kariéru započal údajně již za vlády císaře Valeriana I. Z historických pramenů máme potvrzeno, že patřil mezi vysoko postavené vojevůdce za vlády císaře Aureliana a následně Tacita, kdy měl důležité postavení v Egyptě a Sýrii a působil snad i v pozici vrchního velitele východu říše. Po Tacitově smrti a vypořádání se s přímým oponentem Florianem získal také podporu římského senátu. Probus organizoval mnohá vojenská tažení a bojoval v řadě bitev. Porazil Franky, bojoval s Burgundy a Vandaly, které v roce 278 poráží. V Alexandrii zničil usurpátora Saturnina, v Malé Asii a Egyptě několik dalších vzbuřenců. Vytáhl proti Peršanům, se kterými uzavřel v roce 280 mír. Poté, co se část jeho armády přidala ke vzdorocísaři Carovi, ho jeho vlastní vojáci zradili a zavraždili. Údajně mimo jiné proto, že je nutil mezi válkami těžce pracovat, například na stavbě vinic.

Po Probovi se dochovalo velké množství mincí. Podle typů a variant mincí patří mezi několik nejproduktivnějších panovníků vůbec. Dominuje nejen v počtu typů mincí dle legend a ztvárněných reversů, ale také v počtu variant aversu a modifikací své busty. Je zdokumentováno kolem jednoho tisíce typů a deseti tisíc variant jeho antoninianů. Vzhledem k této rozmanitosti a relativně velké dostupnosti jeho mincí je Probus skvělým kandidátem na specializaci sbírky na typy a varianty mincí tohoto panovníka. Slovo "relativně" je použito právem, neboť možná i kvůli jeho velké oblibě se v poslední době ceny i velmi běžných typů v krásném stavu běžně šplhají nad padesát eur a ceny vzácných antoninianů dosahují řádu stovek ale i tisíců eur. Stále ale jde o panovníka, jehož mince v hezké zachovalosti patří mezi ty levnější. A vzhledem k množství mincí se dá s trochou štěstí narazit i na nepopsanou variantu.

Nejrozšířenějšími Probovými mincemi jsou antoniniany. Antoninian poprvé zavedl císař Caracalla v roce 215. Po něm je tento nominál pojmenován, neboť Caracalovo celé jméno je Marcus Aurelius Severus Antoninus Augustus. Antoniniany byly původně raženy ze stříbra a měly hodnotu dvou denárů. Postupem času v nich stříbra ubývalo až na skoro zanedbatelné množství. Probovy antoniniany se numismaticky řadí do období mezi Aurelianovými a Diocletianovými reformami. Aurelianus zavedl antoniniany s obsahem stříbra 20:1 (20 dílků bronzu na 1 dílek stříbra, tedy cca 4,7%) a hmotností 1/80 římské libry (cca 3,8 gramů). U Proba byla většina obsahu stříbra součástí vrchní vrstvy postříbření mince. Postříbření se na mincích (vzhledem k náchylnosti ke korozi mince) ne vždy dochovalo, proto jsou mince s dokonale zachovalým postříbřením vzácnější. Ostatní Probovy nominály jsou velmi vzácné.

Nutno podotknout, že ceny, které jsou vyhnány nahoru oblibou, nejsou vždy adekvátní v porovnání se vzácností mincí jiných panovníků či jiných antických mincí. Více se o cenách zmíním na konci článku.

Probovy vzácné antoniniany můžeme rozdělit na dvě skupiny dle reversů a aversů. Každá skupina se pak dělí na vzácnost dle typu/legendy či vzácnost dle modifikace výjevu zobrazeného na dané straně mince.

I. Vzácné reversy Probových antoninianů

CALLIOPE

Jeden z nejvzácnějších Probových antoninianů nese na reversu legendu CALLIOPE. Stojící Calliope s harfou se ze všech mincí císařského Říma objevuje pravděpodobně jen na této minci. Druhý výskyt Calliope je zaznamenán na jednom typu mincí římské republiky. Probův antoninian s Calliope je ražen pravděpodobně v Sicii. Donedávna byly známy pouze čtyři kusy, z toho tři byly součástí muzejních sbírek. V poslední době se ale na aukcích objevily nejméně dva další kusy. Dosažené aukční ceny 3349 eur a 7000 eur jejich vzácnost potvrzují.

7000 eur, Numismatik Lanz München
Calliope

SISCIA PROBI AVG

Antoninian s vyobrazením Siscie představuje velmi vzácný revers. Bohyně Siscia na něm drží diadém, přičemž sedí nad vodní hladinou, z níž se po stránkách vynořují říční bohové Savus (Sava, přítok Dunaje) a Colapis (Kupa, přítok Savy). Ceny této mince v hezkých stavech se pohybují mezi 1000 a 1500 eur, ale nezdřídka tyto částky o mnoho převyšují.

1800 eur, Kuenker

5500 eur, Nomos

VOTIS X ET XX FEL

VOTIS X PROBI AVG ET XX

Antoniniany, které obsahují na reversu pouze nápisy začínající slovem VOTIS (sliby/motlitby panovníka rozšířené z 10 na 20 let, což značí oslavu 10 let vládnutí, ač tak dlouho nevládnul, nápis je ve 3 až 4 řádcích), byly raženy v Ticiniu (dnešní Pavia). Nápis obklopuje dubový věnec. Cena těchto mincí se pohybuje obvykle mezi 500 a 1000 eur.

850 eur, Gorny & Mosch

600 eur, Gorny & Mosch

VIRTVS INVICTI AVG

Sám o sobě patří revers s touto legendou a jezdcem útočícím s kopím na nepřítele jen mezi vzácnější typy, objevuje se ale často se vzácnějšími aversy nebo v ještě vzácnějších obměnách (viz štíty). Jedna z obměn zobrazuje vpravo nad ležícím nepřítelem bohyni Victorii. Ceny těchto mincí začínají na několika stech eur. Příkladám raritní a pravděpodobně nezdokumentovaný exemplář s vojákem s trofejí (možné zobrazení Marse).

550 eur, Paul-Francis Jacquier

1100 eur, Gorny & Mosch
Victoria nad ležícím nepřítelem

Soukromá sbírka
Voják (Mars) s trofejí nad ležícím nepřítelem

ORIGINI AVG

Na reversu této mince, ražené v Siscii, je motiv vlčice kojící Romula a Rema. Ceny těchto relativně dostupných mincí v pěkných stavech začínají u 100–150 eur, končí na stovkách eur.

600 eur, *Ars Classica*

450 eur, Paul-Francis Jacquier

PM TR P COS II, P M TRI P COS III P P, P M TRI P COS III P P a ostatní mince se lvem

Na těchto mincích zobrazuje revers lva jdoucího vlevo či vpravo a svírajícího v ústech svazek blesků. Variantou je buvolí hlava znázorněná před lvem bez blesků. Raženo v Siscii. Cena 150–300 eur.

320 eur, *H.D. Rauch*

Lv obrácený nalevo se svazkem blesků v tlamě

450 eur, Gorny & Mosch
Lev obrácený nalevo, býčí hlava před ním

260 eur, Gorny & Mosch
Lev obrácený nalevo se svazkem blesků v tlamě

270 eur, Numismatik Naumann
Lev obrácený vpravo se svazkem blesků v tlamě

II. Vzácné aversy Probových antoninianů

Vzácnost aversů bych rozdělil dle legendy a grafického designu, což znamená zobrazení busty, oblečení, zbroje, helmy, štítu a jiných artefaktů. Vzácnost může udávat i natočení busty. Busta v plné zbroji (včetně helmy a se štítem) je zpravidla otočená doleva, busta pouze s trnovou korunou spíše doprava, i když levé busty jsou také velmi běžné.

Vzácnost legend

Na vzácnost legendy Probových antoninianů poukazuje výskyt relativně omezeného množství slov či slovních spojení (nebo jejich variant) v opisu. Jsou to BONO, CONS, DEO ET DOMINO, INVICTVS, PERPETO, SOL COMES.

575 eur, Numismatik Naumann
DEO ET DOMINO + INVICTO

300 eur, Numismatik Lanz München
CONS IIII

1600 eur, Kuenker
DEO AT DOMINO

475 eur, Numismatik Naumann
INVICTI

500 eur, Gorny & Mosch
PERPETVO

Vzácnost dle štítů

Štít je jeden z nejméně výraznějších atributů busty na aversu mincí. Nejběžnější busta se štítem je otočená nalevo. Panovník na ní svírá kulatý štít levou rukou tak, že štít nepřesahuje před jeho hrud – **boční štít**. Viditelná je jen horní část štítu, málokdy větší než polovina celého štítu.

Relativně vzácná varianta je malý kulatý štít, který je vidět celý. Má výrazně menší velikost v porovnání s ostatními štíty.

475 eur, Gorny & Mosch
Malý kulatý štít

Vzácnější je umístění štítu před bustou – přední štít. Kromě kulatého štítu je na aversech některých mincí zobrazen i štít hranatý. U těchto variant je vždy zobrazena jen horní část štítu.

500 eur, Cayón Subastas
Hranatý přední štít

Kulaté štíty jsou zobrazeny většinou bez vzoru, s puntíkem uprostřed, nebo s “puntíky” po celé ploše štítu. Výjevy a ozdoby v hlavním poli štítu jsou vzácnější.

Nejčastějšími výjevy jsou už zmiňované “puntíky”, kruhy a kolečka. Podle mě mohou puntíky a kolečka schematicky zobrazovat šiky vojáků (respektive štíty vojáků), protože někdy štíty šiky vojáků přímo zobrazují (detailní rozbor je nad rámeček tohoto článku).

*Soukromá sbírka
"Puntíky" na štítu*

*Soukromá sbírka
Na štítu viditelný šik vojáků s helmami a se štíty*

Další relativně běžný výjev na bočním štítu je jezdec zobrazený ve skoku. Vzácněji je vyobrazen okřídlený kůň – pegas. Jezdec ve skoku je někdy vyobrazen jako letící nad šikem vojáků se štíty v rukou.

*425 eur, Numismatik Naumann
Kůň s jezdcem obklopený vojáky*

Jednou z nejvzácnějších variant štítu je kulatý štít s nápisem VOTIS X ET XX. Tento typ štítu se na aukcích objevuje raritně.

3400 eur, *Ars Classica*
VOTIS X ET XX na štítu

Velmi vzácně je na Probových kulatých štítech zobrazena hlava Gorgony, jedné ze tří medúz. Objevuje se jak na bočních štítech, tak extrémně vzácně i na předním štítu. Probus s Gorgonou se na aukcích vyskytuje výjimečně.

440 eur, *H.D. Rauch*
Gorgona na štítu

2200 eur, *Gorny & Mosch*
Gorgona na předním štítu

Raritní je quadriga vyobrazená na štítu. Dohledán byl pouze jeden exemplář.

*Soukromá sbírka
Quadriga na štítu*

Štíty nezřídka mívají zdobené okraje. Nejčastější ozdobou je okrasný pásek, který je vyplněn vlnovkou, puntíky apod. Vzácněji je zdoben různými ornamenty celý štít.

*425 eur, Gorny & Mosch
Ornamenty na štítu*

*425 eur, Numismatik Naumann
Ornament na předním štítu*

Pravidelně je součástí busty se štítem také oštěp, respektive kopí. U bočního štítu ho Probus nejčastěji svírá pravou rukou přes pravé rameno, hrot míří za záda panovníkova (při otočení

busty doleva). U předního štítu zase kopí míří nahoru před panovníka. Občas se kopí objevuje i bez štítu. V těchto případech busta Proba směřuje nejčastěji napravo.

450 eur, *Ars Classica*
S kopím

Ostatní nestandardní motivy, ozdoby a zvláštnosti

Velmi vzácné jsou nestandardní modifikace aversu: sem patří jak jedinečný design celé busty, tak i jen nenápadná změna v podobě malé obměny detailu. Vzácně může být celá busta ztvárněna jako jakási heroická póza panovníka. Obměny zase zahrnují speciální předměty v rukou panovníka, zobrazení bohyně Victorie či jen nestandardní zobrazení ruky.

Některé busty jsou zobrazeny nahé. Pravděpodobně mají evokovat symboliku bájného Hercula. Vyskytují se v kombinaci s předním hranatým štítem. I když je tělo z větší části kryto štítem, je jasně vidět holé rameno a hrud' bez zbroje či oblečení.

320 eur, *Gorny & Mosch*
Nahá postava za hranatým štítem

Jednou z menších ale zajímavých modifikací portrétu je kynoucí ruka císaře. Někdy je tato ruka zobrazena, jak svírá něco malého. Věc je popisována jako pugio = malá dýka. Ne vždy je ale její vyobrazení zřetelné.

1800 eur, Numismatik Naumann
Kynoucí ruka

700 eur, Numismatik Naumann
Kynoucí ruka

Soukromá sbírka
Ruka s dýkou či svítkem s bustou natočenou doprava

460 eur, Gorny & Mosch
Ruka s dýkou (pugio)

Kromě pugia jsou zajímavé další předměty, které Probus drží. Je to například globus či soška Victorie.

840 eur, Emporium Hamburg
Globus v pravé ruce

2200 eur, Gitbud and Numismatik Naumann
Victoria v pravé ruce

Zajímavé a velmi vzácné jsou celkové modifikace císařovy busty. Na těchto mincích je císař zobrazen z boku. V ruce, která je vzdálenější od pozorovatele, třímá štít a ve druhé ruce drží kopí. Někdy drží v ruce se štítem i další oštěpy.

750 eur, H.D. Rauch

Štít a kopí v opačných rukou než obvykle

2600 eur, Ars Classica

Štít a kopí v opačných rukou než obvykle, dva oštěpy v ruce se štítem

5252 eur, Naumann

S kopím ale bez štítu, v ruce pravděpodobně udidlo

Ve výčtu vzácných variant Probových mincí nemohu opomenout několik zajímavých a veskrze raritních variant, které nelze zařadit do předchozích skupin:

2500 eur, *Ars Classica*
Trofej přes rameno

4500 eur, *Ars Classica*
Štít s koněm a vojáky, v pozadí kůň

4200 eur, *A. Tkalec*
Probův dvojportrét s Aurelianem

Na závěr uvádím poznámku k cenám. U mincí udávám ceny z aukcí bez poplatků (poplatky jsou obvykle ve výši 15–25%). Ceny jsou ale pouze orientační. Mohou se velmi lišit podle aukce, ale i státu. Některé vzácné varianty jsou poměrně neznámé a mohou být (například na eBay či v menších lokálních aukcích) přehlédnuty a být vydraženy za zlomek ceny.